

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
на тему: «Управління ліквідністю банку в умовах
невизначеності»

Виконавець:

студент 63 гр. ФФБС
ЯВОРСЬКИЙ Вадим Віталювич
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
СЕРГЄЄВА Олена Степанівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

ОДЕСА – 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми роботи обґрунтована тим, що ефективне управління ліквідністю банків надважливе на макрорівні для підтримки стабільності платіжної системи та стійкості банківської системи. Проблеми підтримки ліквідності на мікрорівні також є одними з першочергових в управлінні банком. Їх актуальність обумовлена значним впливом ліквідності банку на його фінансову стійкість та імідж, оскільки для клієнтів, контрагентів та вкладників першочергове значення має здатність банку своєчасно виконувати зобов'язання та надавати нові кредити. Управління ліквідністю банків в умовах повномасштабної війни вимагає розроблення такої стратегії та методів управління ліквідністю, які враховують можливість значних негативних змін, забезпечують можливість швидкого реагування на зміни, адаптації до них або нівелювання їх негативних наслідків.

Отже, тема дослідження, присвячена управлінню ліквідністю банків України в поточних умовах, є актуальною та має практичну значущість.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження стратегій та політик банку, спрямованих на забезпечення необхідного рівня ліквідності та збалансованого управління ризиком ліквідності, та формування комплексу заходів для підвищення їх ефективності.

Відповідно до поставленої мети, *завданнями дослідження* є:

- уточнення сутності поняття «ліквідність банку»;
- уточнення класифікаційних ознак та видів ліквідності банку;
- формування системи факторів, що впливають на ліквідність банків;
- дослідження сутності та складових управління ліквідністю банку;
- аналіз ліквідності банківської системи України;
- вивчення системи управління ліквідності АБ «Південний» та аналіз рівня ліквідності банку;
- розроблення рекомендацій та стратегій для підвищення ефективності управління ліквідністю банків України.

Об'єктом дослідження є ліквідність банку як комплексне поняття, включаючи всі фактори, які впливають на її поточний та прогнозний рівень.

Предметом дослідження є процеси, методи та інструменти, що використовуються для забезпечення ліквідності банку.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи такі, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування і конкретизація (уточнення сутності поняття «ліквідність банку», класифікації її видів та форм; систематизації факторів впливу на ліквідність банку; визначення складових управління ліквідністю банку); порівняльний, коефіцієнтний, графічний та табличний аналіз (оцінювання рівня ліквідності банківської системи та АБ «Південний»); економетричні методи (розроблення науково-методичного підходу до визначення внутрішніх детермінант буфера ліквідності).

Інформаційну базу дослідження складають закони України та нормативні акти НБУ, що встановлюють вимоги до рівня ліквідності банків України, управління ліквідністю та ризиком ліквідності; праці вітчизняних та закордонних вчених з питань забезпечення ліквідності банку; звітність АБ «Південний», статистичні, аналітичні та наглядові дані НБУ.

Для проведення розрахунків використано MS Office Excel (оцінювання ліквідності банківської системи та АБ «Південний»); EViews (апробація науково-методичного підходу до визначення внутрішніх детермінант буфера ліквідності АБ «Південний»).

Наукова новизна результатів полягає в розвитку теоретичних основ забезпечення ліквідності банків та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення аналітичного інструментарію на основі комплексу статистичних та економетричних методів як основи для обґрунтування управлінських рішень.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтовані в роботі пропозиції щодо визначення внутрішніх детермінант буфера ліквідності доведені до рівня алгоритмів та можуть бути використані банками України в процесі аналізу ліквідності як основа для ініціювання ефективних управлінських рішень.

Апробація результатів дослідження. По темі кваліфікаційної роботи була прийнята участь у VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки» та опубліковані тези на тему «Вплив чинників на стійкість банків в умовах воєнного стану».

Структура і зміст роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 110 сторінок, зокрема 85 сторінки основного тексту, 14 таблиць, 27 рисунків, 7 додатків та список літератури з 93 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи забезпечення ліквідності банку**» було визначено, що під ліквідністю банку розуміємо здатність забезпечувати своєчасне виконання зобов'язань та надавати нові кредити, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів і строками та сумами виконання зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів.

Управління ліквідністю банку запропоновано розглядати інтегровано (за системним, процесним та адаптивним підходом) та визначено, що воно має включати реалізацію відповідної політики та стратегії через систему методів та інструментів з використанням організаційного, інформаційного та нормативного забезпечення. Компоненти управління ліквідністю банку потрібно розглядати як взаємозв'язок складових: об'єктної, суб'єктної, функціональної та цільової. Функціональна підсистема включає базові інструменти управління, до яких нами віднесено планування, аналіз, регулювання та контроль.

Важливе місце в системі управління ліквідністю банку займає організаційне та інформаційне забезпечення, побудова якого визначається кожним банком окремо та залежить від його розміру, цілей діяльності та ін.

У другому розділі «**Практичні аспекти забезпечення ліквідності АТ КБ «ПІВДЕННИЙ»**» за результатами проведеного аналізу зазначено про наявність профіциту ліквідності в банківській системі України, зважаючи на те, що протягом періоду дослідження їх фактичні показники перевищують встановлений регулятором рівень. Це насамперед забезпечується значними буферами ліквідності, що були сформовані банками в умовах високих загроз зовнішнього середовища.

Стабільність пасивів банків України за період аналізу зросла, зокрема через зміну дизайну монетарної політики НБУ, спрямовану на стимулювання залучення банками довгострокових коштів. Водночас значна частка коштів до запитання у зобов'язаннях банків генерує ризики ліквідності за пасивами. Отже, ризик ліквідності банківської системи України є помірним та званою мірою залежить від змін в зовнішньому середовищі.

У роботі визначено, що система управління ліквідністю АБ «Південний» містить всі необхідні компоненти, відповідає вимогам законодавства України та кращим практиками та дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності, попри негативний вплив зовнішнього середовища.

У пасивах АБ «Південний» на ліквідність банку негативно впливає домінування ресурсів строком до одного року (близько 95 %), при цьому 80 % становили кошти до запитання та строком до 1-го місяця. Це створює загрози зростання ризику ліквідності через чутливість коштів клієнтів, особливо фізичних осіб, до впливу зовнішніх шоків.

Активи АТ КБ «Південний» не створюють загрози втрати ліквідності, оскільки на балансі сформовані достатні первинні та вторинні резерви ліквідності, що до певної міри нівелюють негативний вплив короткострокових джерел фінансування, дохідні активи сформовані переважно державними цінними паперами з високим рівнем ліквідності та дохідності. Загрозу для ліквідності банку може становити зниження здатності позичальників обслуговувати свої борги через погіршення економічного середовища в країні, спричиненого повномасштабними військовими діями.

Банк виконує всі нормативи ліквідності, встановлені НБУ зі значним перевищенням, що засвідчує наявність достатніх буферів ліквідності та здатність банку покривати високоякісними активами відтік коштів у стресових умовах та платоспроможність на часовому горизонті до одного року.

Зважаючи на високий рівень загроз зовнішнього середовища, менеджментом банку має приділятися постійна увага контролю внутрішніх факторів ліквідності, як щодо зниження ризику фондування, так і щодо формування достатнього обсягу первинних та вторинних резервів ліквідності.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності забезпечення ліквідності АБ «ПІВДЕННИЙ»» розроблено науково-методичний підхід до визначення внутрішніх детермінант буфера ліквідності банку, що передбачає інтегрований багатоетапний аналіз із використанням статистичних тестів та регресійного. Його застосування дозволяє комплексно оцінити вплив внутрішніх детермінант на буфер ліквідності, що формує підґрунтя для застосування управлінських впливів суб'єктами управління ліквідністю банку.

Як результативний показник обґрунтовано доцільність використання відношення ліквідних активів до сукупних активів.

Як факторні було обрано показники, що визначають рівень буферів ліквідності: показник достатності капіталу, леверидж, залежність від роздрібного фінансування, частка активів в іноземній валюті, частка недіючих активів, диверсифікація доходів, прибутковість активів та Z-показник.

За результатами статистичних тестів було визначено, що для підвищення якості моделі доцільне включити до побудови регресійної моделі такі внутрішні детермінанти ліквідності, як показник залежності від роздрібного фінансування, частки недіючих активів, диверсифікації доходів та Z-показник. Це зумовлено тим, що ці показники мають найбільший зв'язок зі змінами буферів ліквідності та здійснюють найбільший внесок у варіабельність показника забезпеченості банку ліквідними активами.

Показник, що характеризує стійкість пасивів, визначений як частка роздрібних депозитів, негативний та значущий. Банк зі зростанням стійкої ресурсної бази має меншу потребу в ліквідних активах. Ризик відтоку коштів з депозитних рахунків не такий високий, на відміну від банків, значну частку в пасивах яких займають нестабільні джерела фондування.

Позитивний вплив на буфер ліквідності надає змінна, що характеризує рівень кредитного ризику банків: відношення розміру недіючих кредитів до загального обсягу виданих кредитів (NPL). Отже, банк з високим ризик-апетитом у разі зростання рівня кредитного ризику надає перевагу більшим за розміром буферам ліквідності, які дозволяють їм мінімізувати потенційні втрати.

Показник диверсифікації доходів негативний та значущий. Зростання диверсифікації зазвичай пов'язані з оптимізацією розміщення коштів в активи та нарощенням непроцентної діяльності. Відповідно, покриття ризиків не вимагає великих за обсягом буферів ліквідності.

Фінансова стійкість банку має обернений вплив на величину ліквідних активів, що є наслідком взаємного виключення ефектів абсорбування ризику – у разі вищого рівня фінансової стійкості банк має меншу потребу в ліквідності.

Отримані за результатами розрахунків дані використовуються як аналітична основа прийняття управлінських рішень. Базуючись на цьому, в роботі розроблено механізм забезпечення ліквідності банку, що передбачає:

- аналіз та оцінювання рівня впливу внутрішніх детермінант буферів ліквідності, доповнений інструментами прогнозування, сценарного аналізу та стрес-тестування;
- розроблення плану протидії внутрішнім загрозам та використання внутрішніх можливостей на альтернативній основі з використанням забезпеченості ресурсами, та ухвалення відповідних управлінських рішень;
- контроль та визначення досягнення цілей запроваджених заходів.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню стратегій та політик банку, спрямованих на забезпечення необхідного рівня ліквідності та збалансованого управління ризиком ліквідності, та формування комплексу заходів для підвищення їх ефективності.

За результатами проведеного теоретичного дослідження ми зробили наступні висновки.

1. Ліквідність банку запропоновано розглядати як здатність забезпечувати своєчасне виконання зобов'язань та надавати нові кредити, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів і строками та сумами виконання зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів.

Розроблено багаторівневу класифікацію ліквідності банку за наступними характеристиками: як об'єкту регулювання та управління з додатковими ознаками (об'єкти, економічна сутність, вид валюти); як механізму забезпечення з додатковими ознаками (характер, джерело формування, можливість регулювання, ретроспектива виникнення; кількісними (рівень); часовими з додатковими ознаками (часовий горизонт, час процесу управління, період оцінки та регулювання).

2. Розроблено систему факторів впливу на ліквідність банку, які запропоновано поділяти на: зовнішні з виділенням груп надзвичайного впливу (форс-мажор), непрямого впливу (політико-правові, економічні, соціальні, технологічні фактори), прямого впливу (ефективність банківського регулювання та нагляду та монетарної політики, стан фінансових ринків) з мега- та макрорівневою ієрархією; внутрішні фактори мікрорівня з поділом на фінансові (ресурсний потенціал власників, якість активів та пасивів, в тому числі кредитний, валютний та процентний ризики, ефективність діяльності банку) та нефінансові (стратегічний, операційний, юридичний ризик, ризик репутації та комплаєнс ризик). Визначено, що ці фактори та їх динаміка детермінуються цілями діяльності банку та стратегіями їх досягнення, а також ресурсами, наявними для їх досягнення.

3. Управління ліквідністю банку запропоновано розглядати інтегровано (за системним, процесним та адаптивним підходом) та визначено, що воно має включати реалізацію відповідної політики та

стратегії через систему методів та інструментів з використанням організаційного, інформаційного та нормативного забезпечення. Компоненти управління ліквідністю банку потрібно розглядати як взаємозв'язок складових: об'єктної, суб'єктної, функціональної та цільової. Функціональна підсистема включає базові інструменти управління, до яких ми включили планування, аналіз, регулювання та контроль.

Визначено, що вагому роль у системі управління ліквідністю банку відіграє організаційне та інформаційне забезпечення, побудова якого визначається кожним банком окремо та залежить від його розміру, цілей діяльності та ін. з обов'язковим дотриманням нормативних вимог.

4. За результатами аналітичного дослідження ідентифіковано наявність профіциту ліквідності в банківській системі України, зважаючи на те, що протягом періоду дослідження їх фактичні показники перевищують встановлений регулятором рівень. Це насамперед забезпечується значними буферами ліквідності, сформованими банками в умовах високих загроз зовнішнього середовища.

Стійкість пасивів банків України за період аналізу зросла, зокрема через зміну дизайну монетарної політики НБУ, спрямовану на стимулювання залучення банками довгострокових коштів. Водночас значна частка коштів до запитання у зобов'язаннях банків генерує ризики ліквідності за пасивами.

Зважаючи на зазначене, ризик ліквідності банківської системи України є помірним та зною мірою залежить від змін в зовнішньому середовищі.

5. Об'єктом дослідження в роботі виступив АБ «Південний».

Визначено, що система управління ліквідністю АБ «Південний» містить всі необхідні компоненти, відповідає вимогам законодавства України та кращим практиками та дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності, попри негативний вплив зовнішнього середовища.

У пасивах АБ «Південний» на ліквідність негативно впливає домінування ресурсів строком до одного року (близько 95 %), при цьому 80 % становили кошти до запитання та строком до 1-го місяця. Це створює загрози зростання ризику ліквідності через чутливість коштів клієнтів, особливо фізичних осіб, до впливу зовнішніх шоків.

Активи АТ КБ «Південний» не створюють загрози втрати ліквідності, оскільки на балансі сформовані достатні первинні та вторинні резерви ліквідності, що до певної міри нівелюють негативний вплив короткострокових джерел фінансування, дохідні активи сформовані переважно державними цінними паперами з високим рівнем ліквідності та дохідності. Загрозу для ліквідності банку може становити зниження здатності позичальників обслуговувати свої борги через погіршення економічного середовища в країні, спричиненого повномасштабними військовими діями.

6. Банк виконує всі нормативи ліквідності, встановлені НБУ зі значним перевищенням, що засвідчує наявність достатніх буферів ліквідності та здатність банку покривати високоякісними активами відтік коштів у стресових умовах та платоспроможність на часовому горизонті до одного року.

Зважаючи на високий рівень загроз зовнішнього середовища, менеджментом банку має приділятися постійна увага контролю внутрішніх детермінант ліквідності, як щодо зниження ризику фондування, так і щодо формування достатнього обсягу первинних та вторинних резервів ліквідності.

7. Зважаючи на зазначене, в роботі розроблений науково-методичний підхід до визначення внутрішніх детермінант буфера ліквідності банку, що передбачає інтегрований багатоетапний аналіз із використанням статистичних тестів та регресійного аналізу.

Базуючись на результатах теоретичних розробок та аналітичних даних АБ «Південний», як первинні детермінанти було обрано показники, що визначають рівень буфера ліквідності: показник достатності капіталу, леверидж, залежність від роздрібного фінансування, частка активів в іноземній валюті, частка недіючих активів, диверсифікація доходів, прибутковість активів та Z-показник.

За результатами статистичних тестів визначено доцільність включення до побудови регресійної моделі такі внутрішні детермінанти ліквідності, як показник залежності від роздрібного фінансування, частки недіючих активів, диверсифікації доходів та Z-показник.

8. Застосування розробленого науково-методичного підходу в діяльності банку дозволяє комплексно оцінити вплив внутрішніх детермінант на буфер ліквідності, що формує підґрунтя для застосування управлінських впливів менеджерами банку.

Базуючись на цьому, в роботі розроблено механізм забезпечення ліквідності банку, що передбачає:

- аналіз та оцінювання рівня впливу внутрішніх детермінант буферів ліквідності, доповнений інструментами прогнозування, сценарного аналізу та стрес-тестування;

- розроблення плану протидії внутрішнім загрозам та використання внутрішніх можливостей на альтернативній основі з використанням забезпеченості ресурсами, та ухвалення відповідних управлінських рішень;

- контроль та визначення досягнення цілей запроваджених заходів.